

MIGRATION OF BIRDS OF PREY THROUGH THE WESTERN CAUCASUS IN AUTUMN

Perevozov A.G. (Caucasian State Nature Biosphere Reserve, Maykop, Russia)

Contact:

Alexander Perevozov
perevozov-kgz@mail.ru

Recommended citation: Perevozov A.G. Migration of Birds of Prey Through The Western Caucasus in Autumn. – Raptors Conservation. 2023. S2: 202–206. DOI: 10.19074/1814-8654-2023-2-202-206 URL: <http://rrrcn.ru/en/archives/35027>

Research took place in the Caucasian Nature Reserve and its environs in 2006–2022 in periods from August to November during expeditions and at stations.

Raptor migration in the study area occurs across a wide area, with greater intensity in the Malaya Laba River valley. Agricultural fields are located in foothill locations, where birds rest and feed in case of bad weather at higher elevations, and when conditions improve, continuing over the Main Caucasian Range.

Flocks of raptors are best seen when the observer is in the foothills or alpine zones altitudes of 1800–3000 m above sea level. Birds of prey are largely invisible when sought from the vantage point of forest meadows located 500–1700 m above sea level, landing there very rarely and only under extremely unfavorable conditions or if injured.

During autumn migration (August–November) from 2006 to 2022, 20,780 individuals of birds of prey belonging to 27 species were counted. Almost all of these species are migratory to some extent, with the exception of Bearded Vulture (*Gypaetus barbatus*) (64 individuals counted) and Golden Eagle (*Aquila chrysaetos*) (18), both strictly sedentary. Even a portion of the Griffon Vulture (*Gyps fulvus*) (54) and Black Vulture (*Aegyptius monachus*) (14) populations migrate and can occasionally be observed intentionally flying with flocks of Common Buzzards (*Buteo buteo*) and Black Kites (*Milvus migrans*).

The most intensive migration was recorded in 2009 (11,685 individuals), 2021 (3,229), 2022 (2,213), and 2018 (1,378). In 2007 and 2014, no migration was observed. In 2008, 2015, and 2017, fewer than 100 individuals were counted. In other years, between 100 and 1,000 individuals were counted. Migration occurs in waves; the population peaks in clear weather immediately after prolonged rains and snowfalls, not uncommon events in the mountains in September and October. There is

no guarantee of observing intensive migration every year, given that expeditions sometimes happen in adverse weather conditions. In those instances, we have occasionally seen the phenomenon of reverse migration, when birds flying along the river valley stumble upon an insurmountable veil of clouds and turn back.

The most widespread species is the Common Buzzard – 15,630 individual sightings, of which about 10,000 were counted on 30/09/2009 between morning and noon. On 24/09/2009, 700 individuals were counted in one flock, and 26/09/2009 900 individuals were counted. Large aggregations were recorded 02/10/2016 (300 birds); 27/09/2018 (410); 28/09/2018 (300); 29/09/2021 (750); 02/10/2022 (436). The vast majority are Common Buzzards of the steppe subspecies *B. b. vulpinus*.

The second most abundant species is the Black Kite. A total of 3,680 individuals were counted, of which 2,063 individuals were counted in 2021 and 1,304 individuals in 2022. Large aggregations were observed 01.10.2011 (300 individuals), 29/09/2021 (410), 24/09/2021 (1,500), 26/09/2022 (965), and 02/10/2022 (280).

The third most abundant species is the common European Honey Buzzard (*Pernis apivorus*). A total of 619 individuals were counted, of which 518 individuals were counted in 2018. They fly singly ($n=8$) or in flocks ($n=22$) up to 34 individuals, 15 individuals on average.

105 Sparrowhawks (*Accipiter nisus*) individuals were counted. They fly singly or in pairs in clusters of other birds of prey or separately.

An encounter of a cluster comprising roughly 100 Steppe Eagles (*Aquila nipalensis*) on 10.06.2022 in the foothills was notable. Over the rest of that same period, only one individual was observed on 21.08.2018.

The number of all other species totals fewer than 100 individuals over 17 years of observations: Lesser Spotted Eagle (*Aq-*

uila pomarina) – 93; Western Marsh Harrier (*Circus aeruginosus*) – 78; Montagu's Harrier (*Circus pygargus*) – 23; Pallid Harrier (*Circus macrourus*) – 20; Booted Eagle (*Hieraaetus pennatus*) – 13; Northern Goshawk (*Accipiter gentilis*) – 13; Hen Harrier (*Circus cyaneus*) – 10. Fewer than 10 individuals of the following species were recorded: White-Tailed Eagle (*Haliaeetus albicilla*), Long-Legged Buzzard (*Buteo rufinus*), Greater Spotted Eagle (*Aquila clanga*), Imperial Eagle (*Aquila heliaca*), Short-Toed Snake Eagle (*Circaetus gallicus*), Osprey (*Pandion haliaetus*), and Lesser Kestrel (*Falco naumanni*).

This is the phenology of migration in general terms: migration begins in mid-August with the appearance of European Honey Buzzards, Booted Eagles, Marsh and Montagu's Harriers, Black Kites and Common Buzzards fly sporadically in that same time frame. From mid-September to mid-October, Common Buzzards and Black Kites are at peak migration. In species such as Marsh Harrier, Black Kite, Common Buzzard,

Sparrowhawk, Booted Eagle, Lesser Spotted Eagle, and Pallid Harrier, migration is extended over the entire autumn period. For European Honey Buzzards and Montagu's Harriers migration takes place over a short 1–2 week period.

The results obtained indicate a large migratory flow of raptors passing through Western Caucasus in autumn. Our data cover only a small part of this flow – we censused for just 2–3 weeks of the 3-month fall migration, and only a small portion of migrating birds can be observed from a single point. By our estimates, over 100,000 raptors fly through the Caucasian Reserve in a single autumn season. To obtain more detailed and complete data, fixed site censuses must occur throughout the entire migration period, conducted by a research group working in shifts. The Malaya Laba River valley is clearly visible from the western slope of Mount Yatyrgvarta making it a potentially suitable location for a census station.

МИГРАЦИЯ ХИЩНЫХ ПТИЦ ЧЕРЕЗ ЗАПАДНЫЙ КАВКАЗ В ОСЕННИЙ ПЕРИОД

Перевозов А.Г. (Кавказский государственный природный биосферный заповедник имени Х.Г. Шапошникова, Майкоп, Россия)

Контакт:
Александр Перевозов
perevozov-kgz@mail.ru

Рекомендуемая цитата: Перевозов А.Г. Миграция хищных птиц через Западный Кавказ в осенний период. – Пернатые хищники и их охрана. 2023. Спецвып. 2. С. 202–206. DOI: 10.19074/1814-8654-2023-2-202-206 URL: <http://rrcn.ru/ru/archives/35027>

Исследования проводились в Кавказском заповеднике и его окрестностях в 2006–2022 гг. в периоды с августа по ноябрь в ходе экспедиций и на стационарах.

Миграция хищных птиц в районе исследований в целом проходит широким фронтом, но по долине реки Малая Лаба она интенсивнее. В предгорной части расположены сельскохозяйственные поля, где птицы отдыхают и кормятся в случае непогоды в горах, а затем при наступлении благоприятных условий пересекают Главный Кавказский хребет.

Стаи хищных птиц лучше всего видны, когда наблюдатель находится в предгорьях или в альпийской зоне на высоте 1800–3000 м над ур. м. С лесных полей, расположенных на высоте 500–1700 м над ур. м., хищных птиц практи-

чески не видно – сюда они спускаются очень редко, при крайне неблагоприятных условиях или травмах.

Всего с 2006 по 2022 гг. в период осенней миграции с августа по ноябрь учтено 20780 особей хищных птиц, относящихся к 27 видам. Из этих видов практически все в той или иной степени имеют миграционную активность, за исключением бородача (*Gypaetus barbatus*) (учтено 64 особи) и беркута (*Aquila chrysaetos*) (18), которые ведут строго оседлый образ жизни. Даже часть популяции белоголовых сипов (*Gyps fulvus*) (54) и чёрных гриффов (*Aegypius monachus*) (14) совершают миграции, и изредка это бывает заметно, когда сипы и грифы целенаправленно летят вместе со стаями канюков (*Buteo buteo*) и чёрных коршунов (*Milvus migrans*).

Steppe Eagle
(*Aquila nipalensis*)
on its migration through
the North Caucasus.

Photo by
R. Bekmansurov.

Степной орёл
(*Aquila nipalensis*)
на пролёте через
Северный Кавказ.
Фото Р. Бекмансурова.

Солтүстік Кавказ
арқылы ұшу кезіндегі
дала қыраны (*Aquila
nipalensis*).
Р. Бекмансуровтың
фотосы.

Наиболее интенсивная миграция отмечена в 2009 году (11685 особей); в 2021 (3229); в 2022 (2213); в 2018 (1378). В 2007 и 2014 миграция не наблюдалась вовсе. В 2008, 2015, 2017 учтено менее 100 особей. В остальные годы учтено от 100 до 1000 особей. Пролёт проходит волнами, с пиками численности в ясную погоду сразу после затяжных дождей и снегопадов, которые нередки в горах в сентябре и октябре. Интенсивный пролёт удаётся наблюдать не каждый год, так как экспедиции иногда проходят в неблагоприятных погодных условиях. В такие периоды мы изредка встречались с явлением обратной миграции, когда птицы, пролетев по долине реки, наткнулись на непреодолимую пелену облаков и возвращались назад.

Наиболее массовым видом является канюк – 15630 особей, из которых около 10000 учтены 30.09.2009 с утра до 12 часов дня. 24.09.2009 в одной стае учтено 700 особей, а 26.09.2009 – 900 особей. Также крупные скопления учтены 02.10.2016 (300 особей); 27.09.2018 (410); 28.09.2018 (300); 29.09.2021 (750); 02.10.2022 (436). Подавляющее большинство – это канюки степного подвида *B. b. vulpinus*.

Второй по численности вид – чёрный коршун. Всего учтено 3680 особей, из которых 2063 особи учтены в 2021 и 1304 особей – в 2022 г. Крупные скопления наблюдались 01.10.2011 (300 особей); 29.09.2021 (410); 24.09.2021 (1500); 26.09.2022 (965); 02.10.2022 (280).

Третий по численности вид – обыкновенный осоед (*Pernis apivorus*). Всего учтено 619 особей, из которых 518 особей учтены в 2018 году. Они летят единично ($n=8$) или стаями ($n=22$) до 34 особей, в среднем по 15 особей.

Перепелятников (*Accipiter nisus*) учтено 105 особей. Они летят единично или

парами в скоплениях других хищных птиц или отдельно.

Особняком стоит встреча скопления из приблизительно сотни степных орлов (*Aquila nipalensis*) 06.10.2022 в предгорьях. За весь остальной период встречи на только одна особь 21.08.2018.

Численность остальных видов меньше 100 особей за 17 лет наблюдений: малый подорлик (*Aquila pomarina*) – 93; болотный лунь (*Circus aeruginosus*) – 78; луговой лунь (*Circus pygargus*) – 23; степной лунь (*Circus macrourus*) – 20; орёл-карлик (*Hieraaetus pennatus*) – 13; тетеревиатник (*Accipiter gentilis*) – 13; полевой лунь (*Circus cyaneus*) – 10. Меньше 10 особей у таких видов как орлан-белохвост (*Haliaeetus albicilla*), курганник (*Buteo rufinus*), большой подорлик (*Aquila clanga*), орёл-могильник (*Aquila heliaca*), змеяяд (*Circaetus gallicus*), скопа (*Pandion haliaetus*) и степная пустельга (*Falco naumanni*).

Фенология пролёта в общих чертах выглядит так: начинается пролёт в середине августа, с появления осоедов. В это же время единично летят орлы-карлики, болотные и луговые луны, чёрные коршуны и канюки. С середины сентября по середину октября проходит пик миграции канюков и чёрных коршунов. У таких видов, как болотный лунь, чёрный коршун, канюк, перепелятник, орел-карлик, малый подорлик, степной лунь, миграция растянута на весь осенний период. У осоедов и луговых луней миграция проходит в сжатые сроки в течение 1–2 недель.

Полученные результаты свидетельствуют, что на Западом Кавказе в осенний период проходит крупный миграционный поток хищных птиц. Наши данные охватывают только малую часть этого потока, поскольку из 3 месяцев, пока идёт миграция, мы проводили учёты только 2–3 недели, и с одной точки можно наблюдать лишь малую часть мигрирующих птиц. По нашей оценке, только через Кавказский заповедник пролетает более 100 000 хищных птиц в течение одной осени. Для получения более подробных и полных данных необходимо проведение стационарных учётов в течении всего периода пролёта не одним наблюдателем, а исследовательской группой со сменами. Одним из подходящих мест для стационара может быть западный склон горы Ятыргварта, откуда хорошо видно долину реки Малая Лаба, где миграционный поток наиболее интенсивный.

КҮЗГІ МЕРЗІМДЕ ЖЫРТҚЫШ ҚҰСТАРДЫҢ БАТЫС КАВКАЗ АРҚЫЛЫ ҚОНЫС АУДАРУЫ

Перевозов А.Г. (Кавказ қорығы, Майкоп, Ресей)

Контакт:

Александр Перевозов
perevozov-kgz@mail.ru

Ұсынылатын дәйексөз: Перевозов А.Г. Күзгі мерзімде жыртқыш құстардың Батыс Кавказ арқылы қоныс аударуы. – Пернатые хищники и их охрана. 2023. Спецвып. 2. С. 202–206. DOI: 10.19074/1814-8654-2023-2-202-206 URL: <http://rrcn.ru/ru/archives/35027>

Кавказ қорығы және оның төнірегінде 2006–2022 жылдары тамыз және қараша айлары аралығында экспедиция мен стационарларда зерттеулер жүрді.

Зерттеу аймағында жалпы жыртқыш құстардың көшіп-қонуы кен саппен, ал кіші Лаба өзенінің аңғарында қарқындырақ жүреді. Тау бөктерінде ауылшаруашылық егін даласы бар, тауларда құстар ауа райы қолайсыз болған жағдайда демалады және азықтанады, кейін күн райы жайлана бастағанда олар басты Кавказ жотасын ұшып өтеді.

Бақылаушыға жыртқыш құстар тобы тау бөктерінде немесе Альпі аймағында теңіз деңгейінен 1800–3000 м биіктіктен жақсы көрінеді. Құстар теңіз деңгейінен 500–1700 м биіктіктегі орман аланқайларынан іс жүзінде көрінбейді – олар бұл жаққа аса қолайсыз жағдайда немесе жарақат алғанда сирек түседі.

2006 жыл мен 2022 жылдар аралығында күзгі миграция кезінде тамыздан қарашаға дейінгі мерзімде 27 түрге жататын 20780 дара жыртқыш құс есепке алын-

ды. Осы түрлердің барлығы дерлік белгілі бір дәрежеде белсенді көшіп қонады, сақалтай (*Gypaetus barbatus*) (64 дарасы кезікті) мен бүркіттен (*Aquila chrysaetos*) (18) басқасы, себебі олар бірінғай отырықшы түрлер. Тіпті Ақбас құмай (*Gyps fulvus*) (54) популяциясының бірталайы мен тазқара (*Aegyptius monachus*) (14) да қоныс аударады және құмай мен тазқараның жамансары (*Buteo buteo*) және қара кезқұйрық (*Milvus migrans*) тобымен бірге ұмтыла ұшатынын аңда-саңда болса да байқауға болады.

Ең қарқынды жаппай көшу (11685 дара) 2009 жылы бақыланды; 2021 жылы (3229); 2022 жылы (2213); 2018 жылы (1378). 2007 және 2014 жылдары қоныс аудару байқалған жоқ. 2008, 2015, және 2017 жылдары саны 100 дарадан кемі есепке алынды. Қалған жылдары 100 ден 1000 дараға дейін кездесті. Қыркүйек пен қазан айларында тауларда жиілеген созылмалы жауын-шашыннан кейін күн райы ашылысымен құстар толқындай топтаса ұшып өтеді.

Osprey (*Pandion haliaetus*) – upper at the left, *Booted Eagle* (*Hieraaetus pennatu*) – bottom at the left, *Honey Buzzard* (*Pernis apivorus*) and *Common Buzzard* (*Buteo buteo*) – upper at the right, *Black Kite* (*Milvus migrans*) – bottom at the right.
Photos by A. Perevozov.

Скопа (*Pandion haliaetus*) – өверху слева, орёл-карлик (*Hieraaetus pennatu*) – внизу слева, осоед (*Pernis apivorus*) и канюк (*Buteo buteo*) – өверху справа, коршун (*Milvus migrans*) – внизу справа.
Фото А. Перевозова.

Балықшы түйғын (*Pandion haliaetus*) – сол жақта, жоғарғыда, бүркіт (*Hieraaetus pennatu*) – сол жақта, төменде, аражегіш (*Pernis apivorus*) және ақсары (*Buteo buteo*) – он жақта, жоғарғыда, кезқұйрық (*Milvus migrans*) – он жақта, төменде.
А. Перевозовтың фотосы.

Immature Golden Eagle
(*Aquila chrysaetos*).
Photo by A. Perevozov.

Молодой беркут
(*Aquila chrysaetos*).
Фото А. Первозова.

Жасан бүркіт
(*Aquila chrysaetos*).
А. Первозовтың
фотосы.

Жаппай үшуды жылда байқау мүмкін емес, себебі экспедициялар кейде жайсыз ауа райында өтеді. Мүндай кезде біз құстардың кері қайту құбылысын көріп қалдық, олар өзен аңғарымен ұшып өтіп, ырық бермес бүркелген қалың бұлтқа тап болып, қайтып оралды.

Ең көп кездескен түр – 15630 дара болған жамансары, оның шамамен 10000 дарасын 30.09.2009 танертеннен түскі 12-ге дейін байқадық. 24.09.2009 бір топта 700 данасы, ал 26.09.2009 күні 900 дарасы кезікті. Дәл осындай жаппай топтанулар 02.10.2016 (300 дара); 27.09.2018 (410); 28.09.2018 (300); 29.09.2021 (750); 02.10.2022 (436) болды. Басым көпшілігі – жамансарының далалық түршесі *B. b. Vulpinus*.

Саны бойынша қара кезқұйрық екінші орынды алады. Жалпы 3680 дарасы кезікті, оның 2063-і 2021 жылы, 1304-і 2022 жылы есепке алынды. Көлемді топтанулар 01.10.2011 күні (300 дара); 29.09.2021 (410); 24.09.2021 (1500); 26.09.2022 (965); 02.10.2022 (280) бақыланды.

Ал үшінші орынды аражегіш (*Pernis ptilorvus*) алады. Барлығы 619 дара есептелді, 518-і 2018 жылы байқалды. Олар жалғыз-жарым ($n=8$) немесе топпен ($n=22$) 34 дараға дейін, орташа есеппен 15-ке дейін ұшады.

Қырғилардың (*Accipiter nisus*) 105 дарасы есепке алынды. Олар да жалғыз немесе жұппен, басқа жыртқыш құстар тобымен немесе бөлек ұшады.

Тау етегінде 06.10.2022 күні жүзге жуық дала қырандары (*Aquila nipalensis*) құраған топтың кездесуі ерекше болды. Басқа мерзімде жалғыз ғана дарасы 21.08.2018 күні кездесті.

17 жылдық бақылау барысында кездестірген саны 100 ден кем құстардың қалған түрлері: кіші қыран (*Aquila pomarina*) – 93; саз құладыны (*Circus aeruginosus*) – 78; шалғын құладыны (*Circus pygargus*) – 23; дала құладыны (*Circus macrourus*) – 20; бақалақтақ бүркіт (*Hier-*

aetus pennatus) – 13; (*Accipiter gentilis*) – 13; қаршыға (*Accipiter gentilis*) – 13; түз құладыны (*Circus cyaneus*) – 10. Саны 10-нан кем құс түрлері: аққұйрықты суббүркіт (*Haliaeetus albicilla*), кәдімгі тілеміш (*Buteo rufinus*), шанқылдақ қыран (*Aquila clanga*), қарақұс (*Aquila heliaca*), жыланжегіш бүркіт (*Circus gallicus*), балықшы түйғын (*Pandion haliaetus*) және дала күйкентайы (*Falco naumanni*).

Үшу фенологиясының жалпы көрінісі мынадай: ұшып өту тамыздың ортасында аражегіштер пайда болысымен басталады. Осы мерзімде бірлі-жарым бақалақтақ бүркіт, саз құладыны мен түз құладыны, қара кезқұйрық пен жамансарылар ұшып өтеді. Қыркүйектің ортасы мен қазанның ортасы аралығында жамансары мен қара кезқұйрықтың жаппай миграциясы орын алады. Саз құладыны, қара кезқұйрық, жамансары, қырғи, бақалақтақ бүркіт, кіші қыран, дала құладыны секілді түрлердің миграциясы бүкіл күз кезеңіне созылады. Аражегіш пен түз құладынының қоныс аударуы тығыз мерзімде яғни 1–2 аптада өтеді.

Осы нәтижелер Батыс Кавказда күз мезгілінде жыртқыш құстардың ірі қоныс аударуы жүріп жататынын көрсетеді. Біздегі деректер бұл ағынның аз ғана бөлігін қамтиды, себебі көшіп-қону жүріп жатқан 3 айдың 2–3 аптасында ғана есеп жүргіздік және бір жерден қоныс аударатын құстардың аз ғана мөлшерін байқауға болады. Біздің бағалауымызша, күздің бір мезгілінде тек Кавказ қорығы арқылы 100 000-нан аса жыртқыш құс ұшып өтеді. Негүрлым жете және толық деректер алу үшін бүкіл ұшып өту мерзімінде бір бақылаушының ғана емес, ауысыммен істейтін зерттеу тобының стационарлық есеп жүргізуі қажет. Стационарға қолайлы орындардың бірі – кіші Лаба өзені аңғары жақсы көрінетін Үтыргварта тауының батыс беткейі болуы мүмкін, мұнда ең қарқынды көшіп-қону ағыны жүреді.